

Ode aan de tastzin

Kunnen we leven zonder zintuigen?

De grootvader van schrijfster Josha Zwaan was blind. Dat belette hem niet om zijn omgeving scherp waar te nemen. Maar kan een mens werkelijk leven zonder zintuigen? De Russische geleerde Bronnikov beweert van wél. Een persoonlijk essay over onze zintuigen: nul, vijf of twaalf.

DOOR JOSHA ZWAAN FOTO HOLLANDSE HOOGTE

Zonder dat mijn ogen het zien, weet ik het: het water staat hoog. Het is donker, zwarte wolken verduisteren de maan. Regen striemt mijn gezicht, ijskoude druppels prikken in mijn huid. Mijn voeten weten de weg omhoog. De dijk belemmert mij het zicht maar het geluid van de toegenomen hoeveelheid water heeft mijn oren al bereikt.

Ik weet hoe de watervlakte zich over enkele seconden voor mij zal uitstrekken. Het klotsen van de golven tegen de kribben is vervangen door het ruisen van iets dat op de branding lijkt. Het gesnerp van meerkoeten, het krijsen van meeuwen en boven alles uit het gesnater van honderden ganzen landt via mijn oren in mijn hoofd en hart. Verwachtingsvol betreed ik de dijk. Het water staat tot halverwege. Ik kan mij aan zee wanen, zeker als ik mijn ogen sluit. Morgenochtend zal ik genieten van het veranderde landschap, nu is horen en ruiken genoeg. Als een vleermuis lijk ik pulsen uit te zenden, de frequentie van de echo's vertelt mij wat er in het duister voor mij ligt.

Grootvader

In de vroege morgen registreer ik opnieuw de verandering. Met het wassen van het water is ook het formaat van de voorbijvarende binnenvaartschepen gegroeid. Tot in mijn achtertuin zijn de stampende motoren te horen, als woonde ik in een huisje op de laatste duinenrij bij zee.

De rivier is in een etmaal veranderd in een uitgestrekt meer. De pruiken van de wilgen pieken boven de gladde deken van water uit. De kribben zijn verdwenen, evenals de vele strandjes. De uiterwaarden, tot

"Ik kan mij aan zee wanen, zeker als ik mijn ogen sluit."

ver in de winter begraasd door koeien, vormen nu een speeltuin voor watervogels. Eenden scheren in duikvlucht over het wateroppervlak, alsof ze die verse skatebaan zo goed mogelijk moeten gebruiken voor hij weer plaatsgemaakt heeft voor zompig weilandgras.

Ook bij hoog water wisselt de stand van het water van uur tot uur. Ik ruik het als het een paar decimeter gezakt is. De geur van dode vissen die tussen takken en zwerfvuil tegen de kant gespoeld zijn, mengt zich met de illusie van branding, door het komen en gaan van grote golven, opgestuwd door een krachtige noordwestenwind.

Liep mijn grootvader hier maar naast mij. Met zijn scherpe neus en zijn geoefende oor, waarmee hij talloze vogelgeluiden kon onderscheiden, zou hij waarnemen wat zich hier afspeelt. Hij is al jaren dood, mijn blinde grootvader, wat zou hij genieten. Glimlachend zat hij in zijn leren leunstoel bij het raam, een pijp binnen handbereik. Toen zijn ogen slechter werden lag de loop er steevast naast, tot ook die geen soelaas meer kon bieden. "Op een dag kwam de zon niet meer op", vertelde mijn grootvader. "Nu is het altijd nacht." Sindsdien verlangde hij naar het

Je kunt ruiken, voelen, horen en zien, zonder fysiek aanwezig te zijn bij wat wordt waargenomen

Ik blinddoekte mijzelf en oefende mij in bewegen zonder zicht. Bij toeval stuitte ik op de Tibetaanse (vecht)techniek: *'The eye of the Ruby Dragon'*. Met deze techniek kan men waarnemen met gesloten ogen. Maandenlang deed ik de beschreven oefeningen. Het bibliotheekboek waar ik de informatie gevonden had, bracht ik na een half jaar onder de druk van een torenhoge boete, beduimeld en stukgelezen terug. Het merendeel van de inhoud kende ik uit mijn hoofd. Inmiddels kon ik mij zonder botsing, of zelfs maar aanraking van meubels of personen, door het huis en onze straat bewegen. En soms, heel soms, zag ik met mijn ogen dicht wie mij groette.

Lang nadat mijn grootvader overleden was, maakte ik kennis met de Bronnikov-methode. Vyacheslav Mikhailovich Bronnikov, een Russische geleerde, heeft een methode ontwikkeld om te zien zonder te kijken. Al vanaf driejarige leeftijd werd hij onderwezen door een Tibetaanse monnik in de *Ruby Eye*-techniek. Hij bleek er bijzonder begaafd in te zijn. Toen hij volwasen werd, ontwikkelde hij diverse waarnemingsmethoden. Mensen zien niet alleen met hun ogen, maar ook met hun hersenen, is zijn overtuiging. Dit 'directe' zien is vergelijkbaar met waarnemingen tijdens het dromen. De hersenstam kan ook zonder de zintuigen informatie verzamelen. Je kunt ruiken, voelen, horen en zien, zonder fysiek aanwezig te zijn bij wat waargenomen wordt. Bronnikov spreekt van onze innerlijke biocomputer. Sommige blinden lijken als vanzelf deze innerlijke bron aan te spreken en kunnen op wonderlijke wijze hun weg vinden in de wereld om hen heen. Anderen kunnen via de Bronnikov-methode leren 'direct te zien.' Na verloop van tijd zijn Bronnikovs leerlingen in staat zich zonder vallen of stoten door hun omgeving te verplaatsten, zelfs in volgestouwde ruimtes waar een ziende in het donker enkel struikelend en botsend zou kunnen bewegen.

Zonder aanraking

Aan tafel filosofer ik met mijn gezin over het missen van een zintuig. Geen muziek kunnen horen, niet met mensen kunnen praten; mijn oudste zou het wel weten, dan maar liever blind. Nummer twee, doof aan één oor, aarzelt. Ooit heeft hij na een operatie mogen ervaren wat het is om alles te kunnen horen. Ik herinner me nog de stralende blik in zijn ogen en de verbaazing in zijn stem toen hij bijkwam uit de narcose en fluisterde dat hij mij met zijn dove oor kon horen. De

licht dat hij verwachtte voorbij de drempel van de dood. Tot het moment dat hij daarover heen zou stappen probeerde hij het beste van zijn eeuwige nacht te maken. Op de tast schuifelde hij de kamer door, de glimlach verdween niet van zijn gezicht. Met zijn wandelstok – geen blindenstok, die was voor hulpbehoevende mensen – wees hij voor zich uit. Als je pech had, prikte hij venijnig in je buik.

Zoals ik zonder te kijken weet dat het water hoog staat, zo bespeurde mijn grootvader versgevalen sneeuw. Samen schuifelden we dan door die witte wereld en mijn grootvader liet mij delen in zijn waarnemingen. "Alsof je in een ruimte bent met gecapitonneerde wanden", mijmerde hij. "De sneeuw absorbeert alle geluid. Zo stil zou de wereld altijd moeten zijn." Het geknorp onder onze schoenen was in tegenspraak met wat hij zei en toch was het waar. De atmosfeer was even zacht als de vers gevallen sneeuw.

Gesloten ogen

De duistere wereld waarin mij grootvader leefde fascineerde mij in mijn tienerjaren enorm. Hij leefde in een geheim waar ik geen deel van uit kon maken. Vaak droomde ik ervan om net zo blind te zijn.

operatie bleek mislukt, het effect verdween na verloop van tijd. Mijn zoon kan goed leven met zijn slechte gehoor. Maar zonder? Ook hij kiest voor blind. "Niets ruiken is heel erg", brengt hun vader in. "Dan proef je namelijk ook niets meer." Hij spreekt eveneens uit ervaring. Ik leg mijn hand tegen zijn wang en wrijf even over de ruwe stoppels die ik daar voel. Ik stel me voor hoe is het is om niets meer te kunnen voelen, bijvoorbeeld door een hoge dwarslaesie. Alleen maar een hoofd zijn, met gedachten, beelden en woorden. Geen grens meer tussen mijzelf en de wereld, mij niet meer gewaar worden via de aanraking met een ander. Liefhebben zonder huidcontact, ik geloof niet dat ik er toe in staat zou zijn. Ik herinner me de resusaapjes waarover ik leerde tijdens colleges psychologie. Wegkwijnend, niet alleen door het gebrek aan sociaal contact, maar vooral door het gebrek aan aanraking. Ik zag het aan mijn eigen baby's. Eindeloze huidhonger, hun lijfjes schreeuwden om gestreeld en omvat te worden, alsof ze pas bestonden in het contact met een

Een onzichtbare aanraking maakt dat ik voel dat ik besta. Hoe het ook werkt: het is een wonder

ander lichaam.

Niet kunnen zien, horen, ruiken of proeven; het is allemaal te compenseren. Maar geen aanraking kunnen voelen, jezelf niet kunnen onderscheiden van de omgeving: het lijkt mij niet te verdragen. Aapjes en baby's die niet gekoesterd worden gaan uiteindelijk dood, volwassenen in deze situatie sterven niet spontaan. In de speelfilm Mar Adentro, worstelt de hoofdpersoon Ramón met zijn totale verlamming. Hij is een hoofd. Hij kan zien, hij kan horen, hij kan ruiken, hij kan kussen, de aanraking voelen van een hand op zijn hoofd, van wang tegen wang. Maar het is niet genoeg. Hij kan niet omhelzen, niet omvatten. Hij heeft lief, maar alleen met zijn hoofd. En dus wil hij sterven.

DE NIEUWE LIEFDE PRESENTEERT

Het Psalmenfestival

Do. 22 maart

» **De Joodse Psalmen**

Vr. 23 maart

» **De Psalmen: zangwijzen en centrale thema's**

Za. 24 maart

» **150 Psalmen gelezen of gezongen - in vier delen**

Zo. 25 maart

» **Twintig Psalmen - concert**

Vier dagen in het teken van de oudste levensliederen van onze beschaving naar aanleiding van het recent verschenen boek '150 psalmen vrij' van Huub Oosterhuis. Publiek kan deelnemen aan workshops, luisteren naar concerten, geïnspireerd raken door lezingen.

Meer info en kaartverkoop:

www.denieuweliefde.com

De Nieuwe Liefde

Debat
Bezinning
Poëzie

“De tastzin”, zeg ik tegen mijn tafelgenoten. “Daar zou ik niet zonder kunnen.”

Zoals de meeste blinden buite mijn grootvader zijn tastzin uit. Zijn vingers wandelden over mijn gezicht: ‘Je bent moe meisje, slaap je wel genoeg?’ Hij vond zichzelf te oud om braille te leren. Misschien had hij wel gelijk. Zijn leven lang had hij gelezen en gestudeerd. Nu was de tijd aangebroken om te luisteren en na te denken.

Twaalf zintuigen

Bronnikov claimt dat geen enkel zintuig nodig is om de wereld om ons heen waar te nemen. Zijn leerlingen zien zonder ogen, kijken door muren, kijken zelfs door huid. Sommigen zijn in staat de toestand van organen waar te nemen. Zou de verlamde Ramón geholpen zijn met dit ‘echte zien?’ Ik denk het niet, hij bleef een rhesusaapje zonder moeder of andere soortgenoten. Rudolf Steiner, de grondlegger van de antroposofie, beschrijft geen vijf maar twaalf zintuigen. De tast is in zijn visie de basis van het bestaan, we nemen er volgens hem niet de buitenwereld mee waar, maar slechts de grens tussen onszelf en die wereld. Het echte waarnemen gebeurt met de andere zintuigen: zelfbeweging, evenwicht, temperatuur, geur en smaak, zicht en gehoor, voorstellings- en spraakzin en ten slotte de denk- en ik-zin. Het niet kunnen kiezen dat wij allen in ons tafelgesprek ervoeren, is beter te begrijpen vanuit de samenhangende kijk op de zintuiglijke waarneming zoals Steiner die beschrijft. Het ene zintuig heeft het andere nodig, bouwt erop verder en vult het aan.

Ik vraag mij af wat Steiner van de ontdekkingen van Bronnikov zou vinden. Volgens Bronnikov kan het ontwikkelen van onze bio-computer een helende werking hebben op minder of niet functionerende zintuigen en in ieder geval de functie ervan compenseren. Ons fantoombewustzijn speelt daarbij een grote rol. Maar zou onze biocomputer ook de functie van de tast kunnen overnemen, onszelf onderscheiden van de materie om ons heen? Ik betwijfel het.

Wonder

Ik loop opnieuw naar het water. Donkere wolken vol regen vervroegen het vallen van de avond. De wind slaat om mijn oren, duwt en trekt aan mijn romp, omhult mij. Een onzichtbare aanraking die maakt dat ik voel dat ik besta. De sneeuw waar mijn grootvader zo van genoot, stroomt nu als water over mijn uiterwaarden. Met mijn biocomputer weet ik temidden van het duister wat ik zie. Hoe het ook werkt: het is een wonder. ■

Joshua Zwaan schrijft romans en verhalen.

Nederland

Mensen leefden samen – dat hoort men nu niet meer – / volgens de christelijke regel en de heidense leer. / Naar welke levenswijze men zich ook gedroeg, / dankzij Etzels vrijgevigheid ontving iedereen genoeg.

Een veelzeggende passage uit het *Nibelungenlied*, onlangs verschenen bij Boom in een sprankelende nieuwe Nederlandse vertaling van Jaap van

Vredendaal. Etzel is Attila, de Hunnenkoning. Het lied, rond 1200 geschreven, is het relaas van hoofse liefde en wraak, heldenmoed en verraad. Een ‘nationaal epos’ noemden Duitse romantici het in de 19de eeuw en de nazi’s ontleenden er later de dolkstootlegende aan, de ‘Saalschlacht’ en de Siegfriedlinie. Het oude lied kon daar weinig aan doen. Het is vooral componist Richard Wagner geweest die in zijn operabewerking met het verhaal op de loop ging en er een mythische Germaanse hutspot van maakte. Over zijn muziek valt te twisten, maar met het lied zelf hebben zijn vier opera’s weinig van doen. Siegfried wordt bij Wagner de hoofdpersoon, zijn vrouw en weduwe Kriemhilde is die van het lied. Wagner beperkt zich tot het eerste deel, bij de bovenstaande regels was hij al afgehaakt. De Hunnen zijn bij hem minderwaardige wezens, maar in het lied zijn ze net zo edel als hun tegenstanders. Onder koning Attila konden geloven en culturen naast elkaar bestaan en respecteerden zij elkaar. Kom er nog eens om, zegt de dichter in de tijd van de kruistochten. Het christendom is in het *Nibelungenlied* een routineuze verzameling van vormen en rituelen. Van enige diepgang of vroomheid is geen sprake – de kerstening is allang voltooid en de nieuwe leer is gestold tot een dag- en weekritme. Er wordt gebeden, missen worden opgedragen en huwelijken gesloten, maar de kerk bestaat slechts uit coulissen en rekwisieten. Eer, macht, liefde en wraak: dat zijn de ware spirituele drijfveren die het leven sturen. Leuk zijn de overdrijvingen in het *Nibelungenlied*. De rijkdommen van de koninklijke hoven zijn niet te bevatten, de helden zijn échte helden, de legerscharen zijn niet te tellen, de vrouwen onwaarschijnlijk mooi. Siegfried en de zijnen roeien in twaalf dagen naar IJsland en Siegfried alleen is in twee dagen terug. Natuurlijk is het ook leuk voor ons dat Siegfried uit Nederland komt – hoezo nationaal epos?